

УДК 372.881.111

Мішак Валентина Михайлівна,
кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Теличко Наталія Вікторівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет, м. Мукачеве

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглянуто педагогічні умови ефективного формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки у вищій школі, а саме на практичних заняттях з другої іноземної мови. Звернено увагу на поєднання науково-методичних зусиль у плані соціокультурної освіти за допомогою засобів спільного вивчення двох іноземних мов та вказано на проблеми, які виникають у процесі навчання.

Ключові слова: соціокультурна компетенція, майбутні вчителі іноземних мов, міжкультурне спілкування, друга іноземна мова.

Постановка проблеми. За останні роки у Україні розглядалося багато ідей, які стосуються реформування освітньої системи у вищій та середній ланці. Збільшення обсягу знань, якими має оволодіти майбутній фахівець іноземної мови за роки навчання у вищому навчальному закладі, підвищення вимог до рівня іншомовної й професійної підготовленості зумовлюють соціальну потребу всебічного й глибокого дослідження системи підготовки спеціалістів освітньої сфери, розкриття закономірностей і особливостей їхнього професійного становлення та врахування їх у навчально-виховному процесі вищої школи. Ефективність проведення нової мовної політики у значній мірі залежить від розуміння важливості соціокультурної освіти за допомогою використання засобів іноземної мови вчителями іноземної мови (ІМ) у школах, коледжах та вузах, від особистісного оволодіння її ідеями та положеннями та нового стилю педагогічної роботи як засобу присвоєння філософії мовної освіти з яскраво вираженою соціально-педагогічною доміантою на діалозі культур.

Одним із пріоритетних завдань навчання іноземних мов визнається формування у студентів соціокультурної компетенції, що передбачає наявність знань про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається, про норми мовленнєвої та немовленнєвої поведінки її носіїв і вміння будувати свою поведінку відповідно до цих особливостей і норм. Тим самим сучасна концепція мовної освіти робить важливий акцент на необхідності не обмежувати вивчення іноземної мови її вербальним кодом, а формувати у свідомості студента „картину світу”, притаманну носієві цієї мови як представникові певної культури й певного соціуму. У Програмі з англійської мови як основної та німецької мови як другої іноземної для університетів / інститутів чітко окреслено зміст освітньої галузі „Іноземна мова”, відповідно визначено й зміст соціокультурної компетенції як важливої змістової лінії у даних навчальних предметах. Саме для студентів, майбутніх учителів іноземних мов існують найбільш сприятливі дидактико-методичні умови для формування соціокультурної компетенції з урахуванням їхніх вікових особливостей. У зв'язку з цим виявляється актуальним обґрунтування змісту соціокультурної компетенції як обов'язкової складової процесу навчання на практичних заняттях з другої іноземної мови, визначення комплексу умов ефективного його формування у майбутніх учителів іноземних мов, впливу цього процесу на особистість студента. Постає питання про поєднання науково-методичних зусиль у плані соціокультурної освіти за допомогою засобів спільного вивчення двох іноземних мов і вимагає вирішення проблем, які пов'язані з ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою підготовки вчителя не лише як спеціаліста-предметника, але й як педагога широких поглядів та мислення,

з розумінням загального соціокультурного контексту своєї діяльності, який здатний самостійно орієнтуватися в культурному середовищі сучасного суспільства та брати участь в діалозі культур для вирішення проблемних завдань та навчити цього своїх майбутніх учнів, недостатньо висвітлене на сторінках методичної літератури, хоча багато науковців мають його у своєму полі зору. Ця проблема не є новою, однак у більшості наукових праць вона, здебільшого, розглядається у контексті навчання в початковій та основній школі (Н.І.Гез, О.О.Коломінова, З.В.Корнаєва, О.П.Первак, Ю.І.Пасов), а також у немовних та технічних вищих навчальних закладах (Н.Ф.Бориско, Н.Б.Ішханян, С.В.Козак, Т.В.Опанасенко, В.М.Топалова, Т.А.Третьякова). Вищим педагогічним навчальним закладам в цьому аспекті присвячено лише окремі роботи (Н.А.Ігнатенко, Р.П.Мільруд, Л.П.Рудакова). Теоретичне обґрунтування змісту комунікативної компетенції, питання про країнознавчий, лінгвокраїнознавчий та соціокультурний аспекти навчання іноземних мов знайшли своє відображення у працях таких учених як Є.М.Верещагін, І.А.Воробйова, М.Б.Свтух, І.О.Зимня, Ю.І., В.Г.Редько, Т.М.Колодько, В.В.Сафонова та ін..

Метою статті: висвітлення педагогічних умов ефективного формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки у вищій школі, а саме на практичних заняттях з другої іноземної мови.

Результати дослідження. Українська педагогічна наука сформувала власні традиції в організації процесу навчання й виховання майбутніх спеціалістів з іноземної мови. Водночас слід зазначити, що певна зміна пріоритетів у стратегічних напрямках розвитку іншомовної освіти у європейській та світовій спільноті, суттєві зміни в житті країни, реформування українського суспільства значною мірою вплинули на характер і зміст професійної підготовки вчителів іноземної мови. За умов трансформації українського суспільства і формування нової парадигми освіти – особистісно - орієнтованого навчання основ наук підвищується роль іноземної мови як джерела знань про країну та світ і її статус як навчального предмета, головну мету якого визначає здатність студентів до міжкультурного спілкування, сформованість у них комунікативної компетенції та її важливого складника – соціокультурної компетенції, достатніх для здійснення міжкультурного спілкування засобами іноземної мови.

До аналізу соціокультурної компетенції кожен науковець має свій науковий підхід. Розглянемо деякі з них. Т.М. Колодько у своїх наукових працях представляє нам соціокультурну компетенцію як своєрідну цілісну систему взаємопов'язаних компонентів, до якої входить:

– країнознавча компетенція – знання про народ-носія мови, національний характер, суспільно-державний устрій,

здобутки у галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції, звичаї;

– лінгвокраїнознавча компетенція – здатність сприймати мову в її культуруноспійній функції, з національно-культурними особливостями. Включає знання мовних одиниць, у тому числі з національно-культурним компонентом семантики, і вміння використовувати їх відповідно до соціально-мовленнєвих ситуацій;

– соціолінгвістична компетенція – знання особливостей національного мовленнєвого етикету і невербальної поведінки та навички врахування їх у реальних життєвих ситуаціях, здатність організовувати мовленнєве спілкування відповідно до комунікативної ситуації, соціальних норм поведінки та соціального статусу комунікантів [5].

На її думку важливою умовою процесу формування соціокультурної компетенції є забезпечення студентів не тільки знаннями, але й формування в них відповідних умінь і навичок використовувати набуті знання у практичній діяльності. Усі компоненти соціокультурної компетенції взаємопов'язані через поняття культурного та соціального контекстів і оволодіння ними має відбуватися комплексно. Якщо контекст культури передбачає знання реалій, загальних для всього народу-носія, то соціальний контекст – це знання конкретних соціальних умов спілкування, прийнятих у країні, мова якої вивчається. Відтак соціокультурна компетенція є вмінням людини усвідомлено враховувати знання соціального і культурного контекстів країни у процесі іншомовного спілкування. Соціокультурну компетенцією майбутнього вчителя іноземних мов науковець презентує як інтегративну властивість особистості, що виражається в гармонії країнознавчої, лінгвокраїнознавчої, соціолінгвістичної компетенцій, які дозволяють індивіду розуміти закономірності розвитку культури як процесу створення, збереження і трансляції загальнолюдських цінностей, орієнтуватись у традиціях, реаліях, звичаях, духовних цінностях не лише свого народу, але й інших націй, уміти спілкуватись іноземною мовою в сучасному світі, оперуючи культурними поняттями й реаліями різних народів [6, с. 54-55].

Описуючи систему підготовки вчителя іноземної мови як культуровідповідну модель, проф. Є.І. Пасов виділяє 8 видів професійних вмінь, які складають стрижень професійної культури: проєктивні – вміння спроектувати, спланувати будь-який вид роботи на уроці; адаптивні – вміння використати свій план за певних навчальних умов; організаційні – вміння організовувати будь-який вид роботи на уроці; мотиваційні – вміння вмотивувати учнів до навчальної діяльності; комунікативні – вміння спілкуватися на уроці та вести його; контролюючі – вміння здійснювати контроль за діяльністю учнів та самоконтроль; пізнавальні – вміння вести дослідницьку діяльність; допоміжні – вміння співати, малювати, грати на музичних інструментах.

Базуючись на даній класифікації та розглядаючи перераховані загальні професійні вміння у світлі формування СКК майбутнього вчителя, необхідно акцентувати увагу на їх реалізації у відповідності з професійним етикетом, поведінкою та нормами, які використовуються представниками даної професії в іншомовній культурі. Наприклад, використовуючи адаптивні вміння, продемонструвати учням специфіку іншої культури мовою, яка є доступною та зрозумілою для даного віку; використовуючи організаційні, мотиваційні та адаптивні вміння, підібрати для учнів спеціальні пошукові соціокультурні завдання, зацікавити їх під час пошуку знань, яких не вистачає; на основі організаційних та комунікативних вмінь бути здатним розпочинати (завершувати) урок, задавати домашнє завдання, як це робить вчитель в іншомовному класі; контролюючи та оцінюючи відповіді учнів, бути в змозі використовувати відповідну вербальну та невербальну поведінку, яка є притаманною вчителеві у країні, мова якої

вивчається [7].

На наш погляд, оволодіння перерахованими у лінгвокомунікативними, лінгводидактичними та професійно-методичними вміннями як складниками професійно-педагогічної компетенції майбутнього вчителя буде сприяти ефективному формуванню СКК у вищих закладах освіти.

Методисти єдині у своїй думці, що професійна підготовка студентів повинна стати невід'ємною складовою практичних занять з іноземної мови вже на початковому ступені, що є, власне кажучи, професійно спрямованим навчанням іноземної мови з метою формування професійно спрямованої комунікативної компетенції [8, с. 148, 1, с. 335].

Природно, що на початкових і середніх курсах факультетів підготовки майбутніх вчителів іноземних мов навчання іншомовного міжкультурного спілкування відбувається значною мірою на заняттях з практики мовлення. При цьому об'єктами спілкування „виступають культурно-мовні спільності країн рідної та вивчуваної мов” [1, с. 11]. Коли на професійному рівні вивчаються дві або більше іноземних мов, сфера міжкультурного спілкування розширюється, і „діалог культур” [7, с. 22] стає своєрідним „полілогом культур”.

Відомо, що процес оволодіння другою іноземною мовою відбувається інакше, ніж першою, адже йдеться не про набір різних та окремих компетенцій спілкування у кожній мові, а про „комплексну плюрикультурну і плюрилінгвальну компетенцію”, що полягає у володінні на різному ступені кількома мовами та досвідом кількох культур і у здатності користуватись цими мовами з комунікативними цілями та брати участь у міжкультурному спілкуванні [3, с. 168].

Ця проблема методики навчання та вивчення іноземних мов знаходиться в останні роки в полі зору вчених-методистів Західної Європи, зокрема Німеччини і Австрії (G. Neuner, B. Hufeisen, M. Rost-Roth, H.-J. Krumm та ін.), якими були розроблені концептуальні підходи до вивчення другої та наступних іноземних мов на базі комунікативного підходу: Mehrsprachigkeitskonzept–Tertiärsprachenlernen) [13].

Успіх у міжкультурному спілкуванні залежить, на думку О.Б. Тарнопольського, Л.С. Дімової та Н.Ф.Бориско, від декількох умов:

– психологічної готовності особистості до міжкультурного спілкування;

– володіння комунікантами спільним „репертуаром”, який утворюється мовним, соціальним і культурно-змістовим аспектами спілкування трьох рівнів: загальнолюдського, національно-особистісно-специфічного [9, с. 29 –31, 1, с. 254].

Своєю чергою, психологічна готовність до здійснення „процесу акумуляції” [2, с. 10] проявляється у певних соціально-психологічних якостях особистості, таких як: здатність усвідомити власну ідентичність;

– здатність до рольової дистанції або вміння індивіда абстрагуватись від власної позиції і глянути на неї з боку;

– емпатія або здатність увійти у ситуацію представника іншої культури і спробувати зрозуміти його „нормальність”;

– „Ambiguitätstoleranz“, або відсутність страху зустрічі з „чужим”, незнайомим та бажання не уникати його, а вступати з ним у контакт [14, с. 8–21];

– лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, культурознавча спостережливість і чутливість;

– соціокультурна сприйнятливність до виявлення тенденцій взаємодії загальнокультурного і національного у змісті мовленнєвої поведінки;

– соціокультурна неупередженість [8, с. 108–109].

Отже, формування соціокультурної компетенції відбувається на основі оволодіння навичками, знаннями і вміннями, але неможливе без розвитку у студентів відповідних

якостей, установок, відношень і позицій (Бориско. – 2000, с. 79). Проте, на нашу думку, є потреба розглянути процес навчання іншомовної міжкультурної комунікації і, зокрема, формування професійно спрямованої соціокультурної компетенції, саме враховуючи проблеми формування у студентів, майбутніх викладачів, психологічної готовності до діалогу культур і посередництва в ньому та вироблення стратегічного вміння володіти „тактикою розуміння чужого” [11, с.11].

Такий особливий погляд на проблему формування професійно спрямованої соціокультурної компетенції у майбутніх викладачів передбачає організацію навчального матеріалу та процесу, в основу яких покладено процес оволодіння здатністю і вмінням сприймати і розуміти іншу культуру за схемою, запропонованою Н.Ф. Бориско, і модифікованою нами відповідно до завдань дослідження:

- рефлексія (аналіз, осмислення і усвідомлення „чужого”);
- порівняння і зіставлення зі „своїм”;
- ідентифікація (перейняття перспективи партнера);
- „розмивання” гетеростереотипів, яке веде до корегування автостереотипів [1, с. 79];
- аналіз проблемних ситуацій іншомовного міжкультурного спілкування;
- оволодіння на цій основі стратегіями та прийомами адекватної культурно зорієнтованої мовленнєвої поведінки.

Відповідно до зазначених завдань підготовки майбутніх фахівців та до схеми організації навчального матеріалу і процесу визначимо найважливіші навички і вміння психолого-стратегічного плану, якими потрібно оволодіти студентам для успішного міжкультурного спілкування і тренування яких потребує розробки методики навчання і відповідної підсистеми вправ:

- усвідомлювати особливості сприймання людиною своєї і чужої дійсності;
- здійснювати самоконтроль і оцінку свого власного сприймання у міжкультурних ситуаціях,
- сенсифікуватися на культуро- і соціально зумовлені значення понять у системі мови і у іншомовному спілкуванні;
- адекватно зіставляти і порівнювати дві або декілька культур;
- застосовувати та адаптувати набуті під час вивчення англійської мови стратегії в процесі знайомства з німецькомовною культурою та розширювати і збагачувати репертуар цих стратегій і прийомів;
- виконувати роль посередника у змодельованому на заняттях з практики мовлення діалозі культур.

Оволодіння цими вміннями студентами, майбутніми вчителями іноземних мов вже на початковому ступені навчання дасть їм змогу ефективно вдосконалювати свою соціокультурну компетенцію на старших курсах під час

поглиблення професійної орієнтації навчання. Загальновизнаним є факт про комплексне тренування усіх видів вмінь і навичок під час навчання міжкультурної комунікації, причому тренування соціокультурної компетенції відбувається переважно не експліцитно, а імпліцитно під час опрацювання певного навчального (тематичного, лексичного, граматичного тощо) матеріалу [14, с. 130]. Тому доцільним є не тільки обґрунтувати теоретично підсистему вправ для формування професійно спрямованої соціокультурної компетенції, але й показати можливості адаптації наявних підручників з німецької мови щодо соціокультурного навчання майбутніх вчителів.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Змодельований зміст процесу формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов розглядається як когнітивний, творчий, відкритий та особистісно зорієнтований і спрямовується на розвиток у студентів системи усталених знань про країну та народ, мова якого вивчається, та національно-культурних особливостей та реалій країни; системи мовленнєвих і комунікативних умінь і навичок практичного володіння мовою; вміння співвідносити свою культуру з культурою іншої країни; вміння бачити спільне і відмінне у цих культурах, у світосприйнятті їх носіїв, у системах норм, правил щодо різноманітних життєвих ситуацій.

Підсумувавши все вищесказане про навчання іншомовної міжкультурної комунікації і оволодіння відповідною міжкультурною комунікативною компетенцією під час підготовки викладачів іноземних мов слід, на нашу думку, виділити два важливі аспекти, які значною мірою визначатимуть процес навчання:

- випереджальна професіоналізація як складова професійно-спрямованого навчання іноземної мови;
- особливості формування міжкультурної компетенції як комплексної плюрикультурної і плюрлінгвальної компетенції у декількох мовах.

Саме на практичних заняттях з другої іноземної мови велика частка роботи має присвячуватися колективній комунікативній діяльності майбутніх учителів іноземних мов та представленні комунікативних ситуацій як пріоритетних засобів формування соціокультурної компетенції у різних формах спілкування, ефективному використанні доцільно відібраних тематичних текстів та вправ і завдань до них, а також ілюстративного аудіовізуального матеріалу.

Методика формування професійно спрямованої соціокультурної компетенції у майбутніх вчителів іноземних мов під час вивчення німецької мови після англійської залишається на цей час не до кінця вивченою і подальші перспективи дослідження у цьому науковому сегменті повинні бути спрямовані на розробку нових програм з розвитку та формування соціокультурної компетенції, враховуючи специфіку комплексного вивчення двох і більше іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Бориско Н.Ф. Теоретичні основи створення навчально-методичних комплексів для мовної міжкультурної підготовки вчителів іноземних мов (на матеріалі інтенсивного навчання німецької мови) / Н.Ф. Бориско // Дис. ...докт. педагог. наук: 13.00.02 / Київськ. держ. лінгв. ун-т. – К., 2000. – 508 с.
2. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М.: Рус. яз., 1990. – 247 с.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання // Рада з питань співпраці в галузі культури. Комітет з освіти. Відділ сучасних мов. Страсбург / Під ред. С.Ю. Ніколаєвої – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 16-18.
5. Колодзько Т.М. Методика формування іншомовної соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземної мови / Т.М. Колодзько // Науковий часопис. – Серія № 5. – Педагогічні науки: Реалії та перспективи. – К.: НПУ, 2004. – Вип. 2. – С. 164-171.
6. Колодзько Т.М. Педагогічні умови ефективного формування соціокультурної компетенції студентів у процесі вивчення іноземної мови / Т.М. Колодзько // Наукові записки: Зб. наук. праць. – К.: НПУ, 2004. – Вип. 57. – С. 54-63.

7. Пассов Е.И. Программа-концепция коммуникативного иноязычного образования: концепция развития индивидуальности в диалоге культур / Е.И.Пассов. – М.: Просвещение, 2000. – 173 с.
8. Сафонова В.В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур / В.В.Сафонова. – Воронеж: Истоки, 1996. – 238 с.
9. Тарнопольский О.Б., Димова Л.С. Обучение этикету иноязычного повседневного, педагогического и делового общения в языковом вузе: предисловие к исследованию / О.Б.Тарнопольский., Л.С. // Иноземні мови. – 1999. – №1. – С.29–31.
10. Халеева И.И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи. / И.И. Халеева. – М.: Высш. шк. . – 1989. – 236 с.
11. Bredella L. Didaktik des Fremdverstehens im Rahmen einer Theorie des Lehrens und Lernens fremder Sprache // Didaktik des Fremdverstehens / L.Bredella, H.Christ (Hg.). – Tübingen: Gunter Narr. – 1995. – S. 8–13.
12. Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen / Н.Ф. Бориско, В. Гутнік, М. Кліментьєва, Т. Ігнатенко; Під ред. Н.Ф. Бориско. – К.: Ленвіт. – 2004. – 256 с.
13. Hufeisen B., Neuner G. Mehrsprachigkeitskonzept-Tertiärsprachenlernen-Deutsch nach Englisch / B Hufeisen., G. Neuner // Europarat. – 2005. – 184 s.
14. Müller-Jacquer B. Interkulturelle Kommunikation und Fremdsprachendidaktik: Studienbrief Kulturwissenschaft. – Universität Koblenz-Landau, 1999. – 182 s. 16. Neuner G. Fremde Welt und eigene Erfahrung // Fremde Welt und eigene Wahrnehmung. Konzepte von Landeskunde im fremdsprachlichen Deutschunterricht / G. Neuner (Hg.). – Kassel. – 1994. – S.14–40.

В статті розглянуті педагогічні умови ефективного формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов в процесі професійної підготовки в вищій школі, а саме на практичних заняттях по другому іноземному мові. Звернуто увагу на поєднання науково-методичних зусиль в плані соціокультурного формування з допомогою засобів загального вивчення двох іноземних мов і вказано на проблеми, які виникають в процесі навчання.

Ключові слова: соціокультурна компетенція, майбутні вчителі іноземних мов, міжкультурне спілкування, другий іноземний мов.

Pedagogical conditions for the effective formation of the social and cultural competence of future teachers of foreign languages in the process of higher education vocational training, namely practical classes in the second foreign language, have been considered in the article. Attention has been paid to the combination of scientific and methodological efforts in terms of social and cultural education through the means of joint study of two foreign languages and points to the problems that arise in the learning process. The content of the process of shaping the social and cultural competence of future teachers of foreign languages has been modeled as being cognitive, creative, open and personally oriented and is aimed at developing among students a system of well-established knowledge of the country and people whose language is being studied and the national and cultural characteristics and realities of the country; system of speech and communication skills and practical language skills; the ability to correlate one's culture with the culture of another country; the ability to see the general and different in these cultures, in the worldview of their bearers, in the systems of norms, rules for different life situations. It is during the practical lessons of the second foreign language that most of the work is devoted to the collective communicative activity of future teachers of foreign languages and to the presentation of communicative situations as priority means for the formation of social and cultural competence in various forms of communication, the effective use of appropriately selected thematic texts and exercises and assignments to them, and illustrative audiovisual material. The methodology for the formation of professionally oriented social and cultural competence of future teachers of foreign languages during the study of German language after English remains at present not fully understood and further research prospects in this scientific segment should be aimed at developing programs for the development of social and cultural competence, taking into account the specifics of a comprehensive study of two and more foreign languages.

Key words: social and cultural competence, future teachers of foreign languages, intercultural communication, second foreign language.

УДК811.161.2'81'367

Паук Марина Михайлівна,
викладач,

ГПКи Мукачівського державного університету, м. Мукачеве

ОБМЕЖУВАЛЬНІ ФУНКЦІЇ ФОРМ МІСЦЕВОГО ВІДМІНКА В УКРАЇНСЬКИХ ПРИСЛІВ'ЯХ

Стаття присвячена дослідженню синтаксичних функцій препозитивних форм місцевого відмінка в структурі українських прислів'їв. Ці форми через набуття детермінантних ознак відіграють вирішальну роль у наданні пареміям афористичності й образності. В статті встановлено репертуар препозитивних синтаксем, утворених на базі місцевого відмінка, умови появи в них детермінантних обмежувальних властивостей. Препозитивні форми місцевого відмінка у складі прислів'їв демонструють не всі синтаксичні функції, властиві їм у мові, вужчим є й перелік самих форм. Стаття представляє оригінальний підхід до опису українських паремій, містить нові дані, важливі для розвитку теорії синтаксису української мови.

Ключові слова: синтаксис; семантика; структура українських прислів'їв; детермінанти; розвиток особистості.

Постановка проблеми. Незважаючи на вражаючу кількість українських прислів'їв, їхню смислову і структурну багатоплановість цей витвір усної народної творчості має немало типових рис у побудові. Зокрема, багато прислів'їв утворено шляхом обмеження сфери справедливості судження, вираженого предикативною основою. Цей спосіб дозволяє переходити від парадоксальних або ж тривіальних суджень, зосереджених у предикативних основах, до афористичних висловлювань. Тому опис синтаксем, що виконують обмежувальні функції, є актуальним завданням опису значного масиву українських паремій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначений принцип, дуже поширений у побудові прислів'їв, відкрив В. М. Бріцин, у наших же публікаціях зроблена спроба визначити репертуар синтаксем з обмежувальними функціями. Серед них помітне місце належить синтаксемам у формі місцевого відмінка. Досліджень здатності синтаксем місцевого відмінка розвивати в складі прислів'їв детермінантні обмежувальні властивості в мовознавстві ще не було.

Місцевий відмінок в українській мові суттєво відрізняється від інших відмінків. Як зазначає І. Р. Вихованець, він «є єдиним